

A Gulyás-szigetcsoport

A néhai Nyikita Szergejevics Hruscsov érdeme, hogy a magyar tehénpásztorok szerény húslevesének neve bekerült a politikai szótárba. Akár igaz, akár nem, a történelem már csak úgy tartja számon, hogy 1964-ben, amikor Magyarországon járt, a joviális Hruscsov « gulyás-szocializmusnak » nevezte el az itteni rendszert, ami annyit tesz, hogy a szovjet szocializmus enyhített változatát látta benne. A fogyasztási javak viszonylagos bőségén kívül, a « gulyás-szocializmus » azt is jelentette, hogy Magyarországon enyhültebb a politikai légkör, mint más szocialista országban.

A Kádár-rendszert a szocialista tábor « legjobb barakkjaként » ismerik Nyugaton. Kádárt olyan realista politikusnak tekintik, aki a lehetőségek határain belül mindent elért népének... De a nyugati bókok nemcsak hízelgők, hanem zavarba ejtők is. Nehéz elképzelni, hogy a Szovjetunió mai vezetői, a Hruscsovéhoz hasonló derűvel, nyilvánosan beismerjék, hogy Magyarországon többet lehet enni és beszélni, mint másutt. Ezért a párt vezetői és lapjai időnként úgy érzik, hogy vissza kell utasítaniok azt a nyugati véleményt, mely szerint Magyarországon liberalizmus van és — bár korlátozott, mégiscsak kitapintható — szabadság.

Részletek, rövidítve.

A Dal dissenso all'opposizione című kötetben (Savelli, 1977), I diritti dell'uomo sull'Arcipelago Gulasch címen megjelent pamflet fordításából.

Az alábbiakban megpróbáljuk kimutatni, hogy van valami igazuk, és semmi esetre sem gyanúsíthatók álszerénységgel. — Nem a magyar társadalom működését akarjuk leírni, mégcsak nem is teszünk utazást a Gulyás-sziget-csoporton, mindössze azzal foglalkozunk, hogy miként kezelik az emberi jogokat a jogszabályok.

A « formális », azaz politikai szabadságjogok

Bizonyára nem okozunk megdöbbenést, ha kijelentjük, hogy egy politikai szervezet megalakítása bizonyos adminisztratív jellegű nehézségekbe ütközne. Ha valakinek mégis ilyen habókos ötlete támadna, mindenekelőtt meg kellene fogalmaznia a szervezeti szabályzatot, és pedig egy előre meghatározott minta alapján, amelyben a rendszer iránti hűségnyilatkozat is szerepel. Azután az « illetékes » miniszterhez » kellene fordulnia, aki megtagadhatja a szervezet « bejegyzését », vagy, ha mégis engedélyezi, utólag feloszlathatja. Az engedélyezés és a feloszlítás között a rendőrség felügyel a szervezeti szabályzat betartása fölött. Hogy a hatóság mennyire komolyan veszi egy ilyen szervezet létrejöttének lehetőségét, annak bizonyosságául hadd említsünk meg egy kormányrendeletet, amely egyetlen mondatban bízta meg a belügyminisztériumot a vádástársaságok ellenőrzésével és annak biztosításával, hogy csak engedélyezett szervezetek működhessenek.

Ha az ember elfelejti bejelenteni szervezetét, 12 havi börtönt kockáztat, ami igazán nem sok. Mindjárt több az a nyolc év, amit akkor kaphat, ha kiderül, hogy csoportja az állami, társadalmi vagy gazdasági rend megdöntését vagy meggyengítését tekinti céljának. Balszerencsés esetben az is előfordulhat, hogy a szervezetet államellenes összeesküvésnek minősítik; ilyenkor a büntetés elérheti a tizenöt évet. De három évet az is kaphat, aki elmulasztja feljelenteni az illegális szervezkedés kísérletét, kivéve, ha a bűnösök egyikének rokona (a család mégiscsak a társadalom alapegysége, s mint ilyen, védelemre szorul).

Ami a gyülekezési jogot illeti, gyülekezés aztán van, több is, mint kellene. Pártgyülekezés, szakszervezeti gyülekezés, üzemi röpgyülekezés, ahol ki-ki megtudhatja, milyen terven felüli vállalatokkal akarja elősegíteni a termelés növekedését; békegyülekezés az észak-koreai nemzeti ünnep alkalmából; május elsejei felvonulás, futballmeccs több tízezer néző előtt, hogy csak egy párat említsünk. Nem csoda, hogy nem kell több — öt évtől tizenöt évig terjedő büntetést osztogatnak az olyan rendzavarásért, amelynek célja az állami, gazdasági és a társadalmi rend megdöntése vagy meggyengítése. Vigyázat, nem kell, hogy a gyűlés vagy a felvonulás (mert hiszen erről van szó) komolyan megzavarja a közrendet; ez már súlyosbító tényező, s akasztófával büntethető. Van olyan törvény is, amely a tüntetések során előforduló károkozást bünteti, tizenöt évig terjedő ítéleteket tartalmaz.

Elismerjük, van ilyesmi Franciaországban is. De a franciaországi és az itteni helyzet között van egy bizonyos különbség, amire szeretnénk felhívni a figyelmet. Magyarországon az önállóan kezdeményezett tüntetéseket és gyűléseket olyan szigorúan nyomnák el, hogy tulajdonképpen az ilyenek elképzelhetetlenek, amíg potenciális résztvevőik legalább józan eszük egy töredékét megőrzik. Csak akkor robbanthatnának ki, ha az érdekeltek elvesztenék a fejüket, az pedig elkerülhetetlenül rombolással, szabotázscselekményekkel, sőt fosztogatással jár.

Ha mindennek ellenére valahol mégis tüntetnének az országban, az akció demonstratív jellege minimális lenne, mert a sajtó teljes hallgatásba burkolózik az olyan tényekkel kapcsolatban, amelyek nem felelnek meg a hivatalos ideológiában megfogalmazott elkerülhetetlen történelmi szükségszerűségeknek. Nem mintha a sajtó nem volna szabad. Természetesen akik szembehelyezkednek a néppel és kormányzóival, azok nem publikálhatnak. Viszont a szocializmus és a béke hívei szinte korlátlan sajtószabadságot élveznek. Az ellenőrzés jogi mechanizmusa egyszerű: minden kiadványt engedélyeztetni kell, mielőtt nyomdába kerülne, a magánszemélyek nem juthatnak sokszorosító berendezéshez. A gépek tulajdonosait be kell jelen-

teni a rendőrségen, s a belügyminisztérium rendszeresen ellenőrzi a sokszorosító gépek használatát.

E rendszer igazán ésszerűnek tűnik. Ha valaki mégis tovább akarná fejleszteni, annak sem lenne semmi akadálya: elég volna bevászártatnia magát az Országgyűlésbe, s ott új törvényeket elfogadtatnia. A választások a Hazafias Népfront égisze alatt zajlanak, amelynek tisztviselőit nem választják ugyan, viszont kétségkívül hozzáértő testületek választják ki őket gondos munkával. Minden jó hazafinak kitűnő esélyei vannak tehát arra, hogy képviselőnek jelöltesse magát. Tudunk valakiről, akinek ez mégsem sikerült — az illető azzal vigasztalta magát, hogy hiszen Nyugaton is az establishmenthez kell tartoznia annak, aki képviselő akar lenni.

A lényegi « szabadságjogok », például a munkához való jog

Az emberi jogokról folyó nemzetközi vitában a kelet-európai országok vezetői és propagandistái minduntalan azt válaszolják a bírálatra: a politikai jogok csak formálisak, s a nyugatiak jobban tennék, ha a munkanélküliségről beszélnének. Pedig hát a munkához való jog is csak olyan formális, mint a többi jog — már amikor nem tartják tiszteletben. Amikor pedig tiszteletben tartják a többi jogot, akkor a többi jog is éppen olyan lényegi, mint a munkához való — már amikor tiszteletben tartják. Csak nehéz ám tiszteletben tartani, és Magyarországon sem igen sikerül.

Magukról a jogszabályokról, tulajdonképpeni témánkról legyen elég itt annyi, hogy a munka nálunk nem annyira jog, mint amennyire kötelesség. Nemcsak abban az értelemben, hogy a munkakerülést tiltja a törvény, hanem abban az értelemben is, hogy az állam tulajdonának tekinti a munkaerőt, holott a hivatalos ideológia szerint ennek fordítva kellene lennie. A munkaügyi miniszter arra kötelezi a munkavállalókat, hogy a munkaközvetítő hivatalokhoz forduljanak, ha az elmúlt évben már kétszer

változtattak munkahelyet, a hivataloknak pedig előírták, hogy a fontosabbnak tekintett üzemek igényeit elégítsék ki először. Aki harmadszor változtat egy év alatt munkahelyet, kénytelen továbbá a kategóriájában előírt minimális fizetéssel beérni. A helyi tanácsok újabban egymás után kötelezővé teszik a fizikai dolgozóknak, hogy akkor is a munkaközvetítőhöz forduljanak, ha először változtatnak munkahelyet; kivéve, ha olyan vállalathoz szegődnek, ahová a munkaközvetítő is küldené őket.

Látszólag mindez az ésszerű gazdálkodást szolgálja: hadd menjen a munkaerő oda, ahol szükség van rá. Valójában viszont arról van szó, hogy ha a tervszerű munkaerő-gazdálkodás nem hozza meg a kívánt eredményt, akkor ennek árát a dolgozókkal fizettetik meg — a munkához való joguk rovására. Ez a jog a nemzetközi egyezmények szerint magában foglalja a munkahely szabad megválasztását.

A politikai bűncselekményekről

Ha már ennyit beszéltünk az emberi jogokról, s mi is csak emberek vagyunk, tekintsük át, mi történhetne velünk, ha a rendőrség lerántaná a leplet olcsó álnevünkről.

Nem igen lehetne okunk a panasza, ha három évet kapnánk a hatóság « lejáratása » miatt (olyan tények terjesztése, amelyek alkalmasak a hatóságba vetett bizalom megingatására). Az sem volna igazán súlyos, ha a törvénynyel szembeni engedetlenségre való izgatással vádolnának bennünket. De a legvalószínűbb, mert a leggyakoribb megoldás, az államellenes izgatás volna (a Büntető Törvénykönyv 127. paragrafusa), amelynek alapján lényegében bármely felnőtt magyar állampolgár lakat alá kerülhetne. Meghatározása a következő: olyan cselekmény, amely alkalmas arra, hogy gyűlöletet keltsen az állam, az államrend vagy annak egyik alapintézménye, az Alkotmány vagy annak egyik alapelve, az állam szövetségi, baráti és együttműködési kapcsolatai, stb. ellen. Ugye világos. Nem szorul bizonyításra, hogy igaz-e az inkriminált állítás vagy hamis (ha állítás az a bizonyos cselekmény), sőt, még az sem, hogy valójában kiváltotta-e a gyűlöletet. Elég, ha a

cselekmény alkalmas arra, hogy gyűlöletet keltsen. És persze mindig alkalmas, tartalmától teljesen függetlenül is — mindig lesz, aki államellenes következtetéseket vonhat le belőle. Például bizonyos hivatalos megnyilvánulások, amelyeknek a szocialista országokat összefűző szoros testvéri barátság a témája, kétségkívül alkalmasak arra, hogy az erős nemzeti érzéseikről ismert magyarok tömegeiben keltsenek felháborodást.

Az olvasó bizonyára megérti tehát, hogy miért írunk álnéven. Ha a nagyhatalmú népi rendőrség mégis elkerülhetetlennek látná, hogy kilétünket felfedje, mély tisztelettel azt javasolnánk a hatóságoknak, hogy esetünkben az 1976. évi 8. számú törvényerejű rendelet előírásait alkalmazzák — könyörtelenül. E rendelet az állampolgári és politikai jogok nemzetközi egyezményét hirdeti ki, és a 19. paragrafus így szól: « Mindenkinnek joga van arra, hogy véleményét szabadon kinyilvánítsa, ami magában foglalja azt a szabadságot, hogy minden adatot és minden gondolatot szóban, írásban, a határookra való tekintet nélkül kutathasson, megismerjen, terjesszen, stb. stb. » És ha már itt tartunk, amikor ezt a dokumentumot a magyar állam ratifikálta, kötelezte magát, hogy « bevezeti a törvényi és más rendelkezéseket, amelyek az egyezményben elismert jogok érvényesítéséhez szükségesek, ha ilyenek még nem lennének hatályban ». Erre kiváló alkalom nyílik az idén, mert a szakértők most dolgoznak az új Büntető Törvénykönyv szövegén. Hadd kívánjunk jó munkát — a közös hazánk által vállalt nemzetközi köteleességek szellemében.

Érvelésünk ellen felhozható, hogy nem a törvények a fontosak, s ezt mutatja, hogy nem is alkalmazzák őket nagyon szigorúan. Az állam nagylelkűnek mutatkozik ellenségeivel szemben, másrészt az utóbbiak szinte teljesen el vannak szigetelve egymástól. A honpolgárok nem szállnak szembe a rendszerrel, és úgy hírlik, a politikai per ritka, mint a fehér holló. — Ámde ez nem azt jelenti, hogy az emberi jogokat tiszteletben tartják, legfeljebb annyit bizonyít, hogy az állampolgár nem akar élni velük. És ha egyszer nem akar élni, miért kell megtiltani neki, hogy éljen?

És őszintén: tényleg olyan ritka a politikai per, mint ahogy hinnők? A Magyar Televízióban azt hallottuk, hogy 1976-ban a bűncselekményeknek « csak 0,2 százaléka » volt politikai természetű. Vagyis összesen kettőszázötvennyolc. Hetente öt. Naponta egy. Naponta egy politikai per. Hogy hány politikai fogoly van, azt nem tudjuk. Hogy kik a politikai foglyok, azt sem. Nem ismerjük őket, talán nem osztanánk politikai nézeteiket, tetteiket nem ismernénk el ésszerűnek. De abban biztosak lehetünk, hogy bűneik ahhoz a fajtához tartoznak, amelyről József Attila magyar kommunista költő így írt 1936-ban: « Vannak olyan bűnök, amelyek csak azért bűnök, mert elkövetőiknek bűnhődniük kell az uralkodó földi hatalmak furcsa gondoskodása folytán. Az ilyen bűnök ellen lehet és kell is harcolni. Mégpedig a bűnösök büntetlenségének biztosításával, a szabadság intézményesítésével. »